

Ajándékok a Birodalomba

Göring születésnapja

Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum szaktanácsának 1943. január 8-án megtartott ülésén a résztvevők mindössze egy napirendi pontot tárgyaltak. Dr. Oroszlán Zoltán múzeumi igazgatóór ismertette Kállay Miklós m. kir. miniszterelnök óhaját, aki Hermann Göring 50. születésnapjára Franz Adam Sétalovaglás előtt című festményét kívánta az ünnepeltnek ajándékozni. Másnap az igazgatótanács hozzájárult a kéréshez, noha nem egészen tíz hónappal korábban írásban leszögezte, hogy óvakodni fog a múzeumi tárgyak elidegenítésétől, hivatkozva arra a rendeletre, amelynek értelmében a háború alatt műtárgyak és nyomtatványok nem küldhetők ki külföldre. Felmerült, hogy adományozás céljából helyesebb lenne szabad forgalomban lévő műtárgyat, vagy kortárs magyar művészi alkotásokat megvásárolni.

Minthogy Göring születésnapja vésszesen közeledett, a 2971. leltári szám alatt őrzött, 1876-ban vásárolt olajfestményt azonnal törölték a leltárból. A kép értékét 30 000 pengőre becsülték, és kérték a miniszterelnökséget, hogy az állomány gyarapítása céljából mihamarabb utalja át az összeget.

1943. január 10-én, vasárnap vitéz nagybacsoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszter négytagú kíséretével Berlinbe utazott. A német légielő parancsnoka január 12-én lett ötvenéves, mely alkalomból pompázatos ünnepségsorozatot szerveztek számára. Az ünnepelt és ünneplői nem hagyták magukat befolyásolni a tengelyhatalmak számára végzetes hadszíntéri fordulattól: ezekben a napokban kezdte meg a Vörös Hadsereg a 6. német és 2. magyar hadsereg felmorzsolását Sztálingrádnál.

Az esemény kapcsán az MTI egyebek mellett arról is beszámolt, hogy a birodalmi marsall a Magyar Érdemrendnek a Szent Koronával ékesített nagykeresztjét kapta kitüntetésképp. Ugyanakkor a hírügynökség hallgatott arról, hogy a Berlinhez közeli Carinhall rezidencián, Göring legkedveltebb lakhelyén a 80×88 cm-es keretezett szuvenírt is átvette. Ezen a házi fogadáson mérsékeltebb volt az ováció. A nagy napon a vártnál kevesebb külföldi delegáció képviseltette magát: a magyarok mellett olaszok, finnek és horvátok éltették csak a Birodalom második emberét – a többi baráti nemzet távirati úton vagy diplomatai révén tolmácsolta jókívánságait. Nem tudjuk, mennyire örült a szenvedélyes műgyűjtő Göring a Sétalovaglásnak – múzeumra hasonlító palotájának falain főként rablott vagy kisajátított középkori és reneszánsz műalkotások díszeltek. Mindenesetre kollekciójában ez az Aréna út 41. szám alól származó dísz tárgy volt az első és utolsó a német származású Franz Adam ecsetjéből. Azt sem tudjuk, hogy a képet melyik teremben helyezték el, csak az biztos, hogy 1945 kora tavaszáig ott időzött. Göring nehezen vált meg kincseitől – már saját fülével hallhatta a szovjet tankok dübörgését, amikor elrendelte carinhalli értéktárgyainak evakuálását.

Az amerikai felszabadítók Göring kollekcióját – benne 1500 festménnyel – különböző bajorországi helyszíneken lokalizálták, és beszállították a müncheni műkincs-gyűjtőállomásra (Central Art Collecting Point). Franz Adam festményéről 1945. augusztus 5-én vették fel az adatlapot. Ekkorra készítette el első jelentését a műtárgyablással foglalkozó amerikai kutatócsoport Andreas Hofer, Göring művészettörténeti szaktanácsadójának visszaemlékezése

alapján. Ebben az állt, hogy a képet a birodalmi marsall a háború előtt kapta ajándékba a magyar követtől.

A Magyar Visszaszolgáltatási Bizottság 1946 nyarától tevékenykedett az amerikai megszállási övezetben. Munkatársai – kihurcolt ipari javak felkutatása mellett – lajstromba vették, óvták, csomagolták a Szépművészeti Múzeumból 1945 márciusában Nyugatra „mentett” múzeumi és magángyűjteményekből származó értéktárgyakat, majd az amerikai hadsereg kötelékében tevékenykedő műtárgyszakértőkkel karöltve 1946 januárjában útnak indították Budapestre az úgynevezett Műkincs-, 1947 áprilisában pedig az Ezüstvonatot. Noha a vagonokban több ezer műalkotás került haza ládába csomagolva, a következő hónapokban kiderült, hogy messze nem mindegyik egykori tulajdonos vehette kezébe hiányzó tárgyait.

Legfelsőbb szinten Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter kísérte figyelemmel a műkincsek sorsát. Az ő hatáskörébe tartozva működött – Jeszenszky Sándor vezetése alatt – a köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások miniszteri biztossága. A két illetékes férfiú megbeszélésein 1947 nyarán merült fel először, hogyan lehetne visszaszerezni a Szépművészetiből a birodalmi politikusoknak ajándékozott festményeket. Ekkor Budapesten még azt hitték (vagy remélték), hogy a Franz Adam-kép mellett Szinyei Merse Pál 1938-ban Hitler kancellárnak átadott Vénasszonyok nyara című alkotása, valamint Franz Lenbach 1942-ben Ribbentrop külügyminiszternek adományozott Bismarck-portréja is előkerül. (Edvi Illés Aladár Március című festményét nem hiányolták, márpedig azt ugyancsak a birodalmi külügyminiszter vitte magával, amikor hazánkban járt.)

A müncheni gyűjtőállomáson továbbra is csak a Sétalovaglást regisztrálták. Jeszenszky miniszteri biztos megkapta Ortutaytól a felhatalmazást, hogy a magyar érdekeket képviselve próbálja jelképes összegért visszavásárolni a műalkotást. Jeszenszky a feladatot Hahn Sándorra, a Magyar Visszaszolgáltatási Bizottság vezetőjére bízta, lévén hogy ő tartózkodott a helyszínen. A puhatolózás azonban nem vezetett eredményre. Javában zajlott a restitúció, az amerikaiak nemcsak a nácik által elkobzott értéktárgyakat származtatták vissza egykori tulajdonosaiknak, hanem azokat is, amelyeket a németek az adott ország megszállását követően vásárlás útján szereztek meg. A Sétalovaglást viszont ott fogták Münchenben, mert nem találtak jogalapot a kiadására.

Az amerikai katonai kormányzat a Magyar Visszaszolgáltatási Bizottságot 1948. április 15-én kiutasította Németország amerikai megszállási övezetéből. Ehhez indokul az a magyar-osztrák határon ugyanazon év januárjában lejátszódott incidens szolgált, amelynek szenvedő alanyai amerikai katonák voltak, akiket a hidegháború szellemében minden indoklás nélkül kipateroltak Magyarországról. A megszakadt kapcsolatok folytán az egykori Göring-ajándék félig hivatalos gondviselőkre maradt Münchenben. A zónában magyar emigránsok különböző szervezetekbe tömörülve igyekeztek magyarországi javak nyomára bukkanni, és ezeket zárgondnokokra, vagyonörökre bízva sokat tettek a védelmükért. A tárgyak visszaszállítása azon múlt, hogy érkezik-e hivatalos restitúciós igény Magyarországról, és az ennek elbírálásával megbízott mindenkori hatóság rápecsételi-e azt a bizonyos körbélyegzőt. Utána már csak a transzportot kellett megszervezni.

Műkincsek esetében speciális szaktudásra volt szükség, és ezt Bogyay Tamás – újdonsült bajorországi lakos – a Szépművészetiből kitelepített műkincsek egyik kísérője szolgáltatta. A művészettörténész hivatalos kapcsolatot tartott a budapesti hatóságokkal, ugyanakkor élvezte az amerikaiak bizalmát, gyakran megfordult a müncheni gyűjtőállomáson, és árgus szemmel követte az éledő műkincskereskedelmet, valamint a német múzeumokkal kapcsolatos híreket.

Ő olvasta a Münchner Kurier 1949. szeptember 29-i számában, hogy a washingtoni National Galleryben ráismertek egy Dürer-rézkarca, amelyet annak idején a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumból szállítottak a Führernek, s most az amerikai katonai kormány nyomására visszakerült Nürnbergbe. Bogyay úgy vélte, az ügy precedensként szolgálhatna a Sétalovaglás visszaszerzésére.

Restitúciós próbálkozások

Nem világos, hogy Bogyay kitől várta a nyomást. A keretfeltételek ekkorra a vasfüggöny mindkét oldalán megváltoztak: újraszabályozták Németország megszállásának jogi feltételeit, létrejött a Németországi Szövetségi Köztársaság, az amerikai műkincs-gyűjtőállomás feloszlóban, a nyugatnémet Deutsche Treuhandverwaltung für Kulturgut (Kultúrjavak Német Vagyonügynöksége) születésben volt, és ekkor éppen a bajor miniszterelnök bírálta el a restitúció jogosságát. Magyarország időközben végleg a szovjet tömbhöz csatlakozott, a nyugaton rejtőző értéktárgyak visszahozatalának jelentősége több versztányira a magángyűjteményekből származó értéktárgyak államosítása mögé szorult. A Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztosságának napjai meg voltak számlálva.

A budapesti Pénzügyintézeti Központ restitúciós csoportja az ötvenes évek első felétől ügynevezett igényperekkel próbált hozzájutni az immáron a nyugatnémet tartományok bíróságainak hatáskörében őrzött egykori magyarországi javakhoz. Esély akkor volt a visszaszerzésre, ha igazolni lehetett, hogy a tárgyakat 1944. október 15. és 1945. május 15. között hurcolták el Magyarországról. Diplomáciai kapcsolatok hiányában e tevékenység egyre több akadályba ütközött. Ekkor tűnt fel a láthatáron dr. Hermann Rheinboldt frankfurti restitúciós ügyvéd, aki örömmel vállalta a közvetítő szerepét. A magyarok rögtön bedobták a mélyvízbe: legelső feladatlistáin tucatnyi egykori magyar cég elhurcolt ipari berendezéseinek visszaszerzése állt, 1956-ban pedig azzal bízták meg, hogy érvényesítse a holokauszt magyarországi túlélőinek jóvátételi kérelmeit.

A Szépművészeti Múzeumból elkerült festmények ügye 1958-ban került újra szóba. Május 20-án a Népszabadság arról tudósított, hogy a berlini bíróság bejelentése szerint Hermann Göring hagyatékában 1,5 millió márka értékben találtak bankbetéteket és értéktárgyakat. A magyar illetékesek ezekhez festményeket is hozzáfantáziáltak, s ez alkalomból felrémlt előttük Franz Adam Sétalovaglása és Franz Lenbach Bismarck-portéja. Noha az utóbbit Ribbentrop kapta, a Pénzügyintézeti Központban úgy vélték, ez is Göring gyűjteményébe került. Nota bene: a magyarok a teljes tényállással hadilábon álltak, ugyanis úgy tudták, hogy a háború után egyik kép sem került be a müncheni gyűjtőállomásra. Míg intézményük levéltárának átböngészésére nem vették a fáradságot, vagyoni jogi kérdésekben bennfentesen mozogtak, és – részben Rheinboldt ügyvédnek köszönhetően – ismerték a Szövetségi Köztársaságban életbe lépett vonatkozó törvényeket. Mi sem jellemzőbb leleményességükre, mint hogy rendszerint abba a paragrafusba kapaszkodtak bele, amely a legtöbb illúzióval kecsegtetett – legyen az valutainjekció, vagy akár forintban kimutatható vagyongyarapodás. Az utóbbi kapcsán jött szóba a Németország nyugati felének megszállását megszüntető 1955-ös párizsi és bonni törvények egyik cikkelye, amely kimondta, hogy a restitúció azon tárgyakra is alkalmazható, amelyeket egyes hatalmon lévő személyeknek közvetett vagy közvetlen kényszerítő körülmények hatására ajándékoztak oda. Az ajándék szó szöveget ütött a pénzügyisek fejébe. Más kérdés, hogy az akkori ismeretek alapján ki lehetett-e deríteni egyáltalán, vajon mi rejtett 1938-ban Horthy, 1942-ben Bárdossy és 1943-ban Kállay baráti gesztusa mögött. Alkalmas volt-e az ilyen ajándék a fegyverbarátság erősítésére, és éppen a „hintapolitikus” Kállaynak elhitték-e ezt a németek?

A három festményről készített fotók a felkéréssel együtt átkerültek Rheinboldt ügyvéd asztalára. Mivel a jogász művészeti kérdésekben nem volt járatos, először kizárólag a bíróság által nemrégiben tárgyalta Göring-hagyatéokra koncentrált, amelyben festmények egyáltalán nem szerepeltek. A jelek szerint még nem tudta, hogy Göring rablott gyűjteményét az amerikaiak 1945-ben lefoglalták, leltárba vették, nagy részét a következő években visszaszámították az eredeti tulajdonosoknak, ami pedig a műtárgyakból még megmaradt, az 1952-ben a Kultúrjavak Vagyonkezelőségének felügyelete alá került, majd ennek vezénylete alatt a szövetségi kormány és a Bajor Szabadállam 1960-ban megosztott rajta. Igaz, az aktust nem verték nagydobra. Franz Adam Sétalovaglása a következő évben került – 150 másik festmény társaságában – a Bajor Állami Képgyűjteményekbe. A látogatók a festmény alatt egy táblácskán azt olvashatták: „Állami tulajdonból átvéve”. A múzeumi emberek tudatosan fogalmaztak homályosan, egyfelől félték a külföldi sajtótól, a kárpótlási igényektől, másfelől tartottak a belföldi szélsőjobbaldali köröktől, akik egyetértettek a náci műkinccsszerzéssel.

Érdekes módon egy másik hír mégis eljutott Magyarországra. Dr. Pogány Ö. Gábor, a Szépművészeti Múzeum akkori igazgatója felfigyelt egy, a Gazette des Beaux Arts 1963. szeptemberi számában megjelent közleményre, amely szerint a müncheni képtár állítólag felvetette, hogy az állam adja át múzeumi őrzésre Hitler műgyűjteményének 800 darabját. Pogány úgy vélte, hogy ebben a kollekcióban lehet Szinyei műve, a Vénasszonyok nyara és Lenbach Bismarck-portréja. A magyar múzeumigazgató melleleg tudomást szerzett egy Nyugat-Németországban folyó jogvitáról, amely id. Lucas Cranach Madonna gyermekkel című festménye körül pattant ki, és 15 éven keresztül zajlott. A képet a Göring család egyetlen leánya, Edda születése alkalmából, 1938-ban kapta ajándékba a kölni Wallraf-Richartz-Museumtól. A mű a háború vége óta állami fennhatóság alatt állt, Göring lánya és az adakozó múzeum egyaránt igényt tartott rá. A német Jusztícia végül arra az álláspontra helyezkedett, hogy Köln annak idején vétett a takarékos gazdálkodás ellen, megrövidítette polgárait, és így az ajándékozás jogtalannak minősült. Egy szó – azaz paragrafus – mint száz, a Cranach visszakerült a Rajna menti városba.

Pogány elindította a szocialista dominót. Szinyei és Lenbach képeiről tájékoztatta a Művelődésügyi Minisztériumot, az pedig – miniszterhelyettesi szinten – a Külügyminisztériumot. Mintha készpénznek vették volna, hogy mindkét festmény máris fellelhető valahol, s csak azt kell kideríteni, hol. A külügy értesítette a Majna parti Frankfurtban nem sokkal korábban megnyílt magyar kereskedelmi képviselőket – ott is belekezdtek a reménytelen keresésbe, ám még mielőtt megérkezett volna a (nemleges) válasz, a Külügyminisztériumban visszatáncoltak, és úgy döntöttek, hogy a művek visszaszerzésére csak akkor nyílik lehetőség, ha a két ország közötti kapcsolatok lényeges javulásnak indulnak.

Ez a reális értékelés néhány évre zátonyra futtatta a festmények ügyét.

Friss nyomok

A keresés 1968-ban lépett új szakaszba. Ekkor ugyan a magyar–nyugatnémet diplomáciai tárgyalások alig adtak több okot a bizakodásra, mint négy évvel korábban, ám a fáradhatatlan Rheinboldt ügyvéd a bajor kultuszminisztériumban megtudta, hogy az egykori Göring-ajándék 1961-ben átkerült a Bajor Állami Képgyűjteményekbe, és ott van azóta is. Lenbachról Münchenben nem tudtak semmit, Szinyeiről pedig csak azt, hogy a háború után a magyarok követeléslistáján szerepelt. Már sohasem fog kiderülni, hogy a másik két kép miért maradt ki a jegyzékből.

Rheinboldt az eredeti tulajdonostól, a Szépművészeti Múzeumtól permegbízást kapott, tehát a Hősök terén peres úton kívántak hozzájutni a Sétalovagláshoz. Talán a Pénzintézeti Központ biztatta a múzeum vezetőit erre, ahol 1968-ban újra felvetették a kérdést – igaz, ama bizonyos kényszerítő körülmények taglalásába most sem fogtak bele. Pedig ekkor már léteztek történeti munkák, amelyekből kiderült, hogy nagyjából a kép ajándékozása idején elég bonyolulttá vált a magyar–német baráti viszony. A magyar katonai vezetés a sztálingrádi vereség küszöbén húzódozott a további áldozatvállalástól, és Hitler nem alaptalanul gyanakodott arra, hogy Kállay erősen kacsingat a nyugati szövetségesek felé. Ebben az értelmezésben a Sétalovaglás elajándékozása azt a célt szolgálhatta, hogy demonstrálja a Birodalomhoz való hűségét. Erre pedig azért volt szükség, hogy ellensúlyozza a kezdettől fogva erős németbarát és Berlin által támogatott szélsőjobbaldali belpolitikai nyomást.

A Pénzintézeti Központban a visszaszerzés jogosságát azzal a semmitmondó általánossággal indokolták, hogy a „szóban lévő ajándékozások nem voltak összeegyeztethetők a magyar nép érzelmeivel”.

Rheinboldt vette az üzenetet. Levelet írt a bajor kultuszminisztériumba, amelyben a Bajor Állami Képgyűjteményektől visszakövetelte a Franz Adam-festményt. Ezúttal a múzeum főrestaurátora válaszolt, és a „nein”-t azzal indokolta, hogy a megigényelt tárgy szerinte – és a müncheni gyűjtőállomás kartotékja szerint – még a háború előtt került Göringhez.

Az ügyvédnek gyakorlata volt a visszautasításokban: ekkor már 12. éve próbálta elérni a nyugatnémet pénzügyminisztériumnál, hogy az fizessen globális jóvátételt a Magyarországon élő zsidó túlélőknek. Itt ugyanarról volt szó nagyban, mint a festmény körül kicsiben: terheli-e bármiben is felelősség a németeket? Lehet-e a kényszerítő körülményt egyáltalán dokumentálni?

Nos, a Pénzintézeti Központ restitúciós és kártalanítási csoportja éppen ezen fáradozott, s mellesleg sikeréhségétől vezérelve szorgalmi feladatba is belekezdett: az említett jóvátételért folyó harc mellett a pénzügyisek beleásták magukat a Monarchia felbomlásának vagyoni jogi helyzetébe azzal a hátsó gondolattal, hogy mit lehetne visszanyerni a történelmi értékekből.

Amikor a Sétalovaglás ügyét ad acta helyezték, és ad hoc úgy határoztak, hogy a budapesti múzeumléltárból törölt festményekről nem érdemes ábrándozni, megint közbelépett a sajtó. 1969. szeptember 2-án a Wiener Zeitung megírta, hogy Ausztriában hatályba lépett egy új törvény, amelynek értelmében a bécsi műemlékvédelmi hivatal őrizetében lévő beazonosíthatatlan műkincsek visszaigényelhetők. Azokról a tárgyakról volt szó, amelyeket a háború után az amerikai műkincs-gyűjtőállomáson vettek nyilvántartásba, és tulajdonosaikat nem találták meg, bár feltételezték, hogy osztrákok lehettek. A műkincsek 1952-ben jutottak vissza az osztrák fővárosba. A bécsi napilap mellékletében megjelent a mintegy ezer tárgyat felsoroló lista. Ezt Budapesten a Művelődésügyi Minisztériumban górcső alá vették, és meglelték benne Lenbach Bismarck-arcképét, azaz Ribbentrop külügyminiszter prezentjét.

A magyarok – szokásukhoz híven – legott optimistán kezdték meg az azonosítási procedúra előkészítését. A Pénzintézeti Központ már fel is vette a kapcsolatot az állami szállítmányozási céggel, a Maspeddel, az Állami Biztosítóval és a Vámórség Országos Parancsnokságával. Ez után két kolléga kiutazott Bécsbe, és az ottani hatóságnál felmutatta a Bismarck-képnek a Szépművészetiből elkerült fotóját. Ezen a meglehetősen idős kancellár nyaka köré csavart fehér kendőt, valamint fekete, begombolt kabátot visel, és előre néz. A bécsiek megnézték

saját fotóarchívumukban, hogy náluk milyen vásznat őriznek, majd tényszerűen konstatálták, hogy az ő Bismarckjuk „egy bizonyos irányba tekint, és bizonyos kézmozdulatot tesz”. Az egybeeséshez valóban a véletlen játékára lett volna szükség: a művészeti lexikonok Lenbach-szócikkei 80 Bismarck-festményt tartanak nyilván hasonló méretben. Így történt, hogy a magyar kiküldöttek 1970. május közepén üres kézzel tértek haza.

A bajorországi proveniencia

1998-ban írásban rögzítették az ún. washingtoni alapelveket, amelyek értelmében a nemzetiszocialista kényszer következtében elkobzott műkincseket az aláíró 44 ország köteles visszaszolgáltatni eredeti tulajdonosaiknak, vagy azok örököseinek. A csatlakozó országok abban is megegyeztek, hogy átvizsgálják az 1933 és 1945 között regisztrált új szerzeményeiket. A németországi múzeumokban azonnal hozzáláttak a származástörténet vizsgálatához. Ezt a tevékenységet a szövetségi kormány és tartományok közötti Handreichung (Iránymutatás) című alapszabályzat hangolta össze. Létrejött a Lost Art Koordinierungsstelle (Elveszett Kultúrjavak Koordinációs Állomása) és a lostart-adatbázis, amelynek „talált tárgyak” rovatában a beazonosíthatatlan provenienciával rendelkező műtárgyakat regisztrálják, valamint azokat, amelyekért nem jelentkezett senki. A „keresett tárgyak” rubrika alatt pedig az egykori tulajdonosok jelenthetik be elkallódott értékeiket.

A Bajorországi Állami Képgyűjteményekben a munkát a náluk található Göring-gyűjtemény feltérképezésével kezdték, különböző levéltári források, illetőleg a festmények hátoldalán található adatok alapján. A proveniencia-jelentés 2004-ben látott napvilágot könyv formájában. Ebben Franz Adam Sétalovaglás előtt című olajfestményére is fény derül. (Ez mellesleg az egyetlen mű, amely külföldi múzeumból került a Göring-kollekcióba.) A Kállay ajándékának hátoldalán található tengernyi adat egyébként önmagáért beszél: az ékelt keret felső szegélyén az 1898-as nagy berlini művészeti kiállítás matricája látható, felette kék ceruzával „5960 Adam”, alatta ceruzával „1.105”, és „G-193”. (Az utóbbiak a müncheni gyűjtőállomáson bejegyzett számok.) A jobboldali szegélyen egy lekopott matricán: 14. Október..., alatta: Orsz. Képtár./2971. A baloldali szegélyen: „M. N. Múzeum Képtára, törzskönyvi szám: 235”. Ez alatt a Bajor Állami Képgyűjtemények matricája, további számokkal. A díszkereten folytatódnak az adatsorok. Ezek közül az érdekesebbek: a felső bal sarokban egy rózsaszínű matrica, azon kézírással betűk és számok. Felette egy másik, fehér színű matrica, rajta kék tintával a kép adatai, és: 2000 Fl ö.W. (Ennyi új guldenért vásárolta a Szépművészeti Múzeum 1876-ban – D. A.) Mellette újabb ragasztás. Ezen: „Vergolder Waaren/Fabrikniederlage/des Rudolf Bauer/ Wien, Plankengasse No.3.” (A képkeretet Rudolf Bauer, bejegyzett udvari szállító aranyozta.)

Amióta Franz Adam olajfestménye 1961-ben átkerült a müncheni közgyűjteménybe, több katalógusban és folyóiratban reprodukálták, s egyszer egy városi kiállításra is kikölcsönözték. 70 év óta van idegenben, és nehéz megjósolni, még mennyi ideig marad ott. A Szépművészeti Múzeumból kapott információ szerint az intézmény a restitúció miatt „kapcsolatban van” a müncheni társintézménnyel. Münchenben ezt a hírt nem erősítették meg. Ott a washingtoni alapelveken lovagolnak. Ha kimutatható a nemzeti szocialista nyomás, akkor a Sétalovaglást lekasztják a falról. Ehhez kellene a magyarországi provenienciakutatás.

Szerző: Dunai Andrea